

Střední odborná škola Karlovy Vary, s.r.o.

Konečná 21, 360 05 Karlovy Vary

zapsaná v obchodním rejstříku: C 8471 vedená u Krajského soudu v Plzni dne 10. 03. 1997

Identifikační číslo organizace: 252 07 768

Identifikátor zařízení: IZO: 042840431

ŠIKANOVÁNÍ UČITELŮ

Úvod

Existuje mnoho případů šikanování učitele, agresori jsou nejen ze strany žáků a jejich rodičů, ale i kolegů, vedoucích či úřadů. Mezi žáky a studenty se stává velmi oblíbená kyberšikana. Stačí se podívat na stránky [YouTube](#) a do vyhledávače zadat slovo učitel a hned Vám vyjede několik video záznamů o šikaně učitele za pomoci informační techniky. Ministerstvo školství se s problémem rozhodlo něco dělat, a tak od ledna 2017 budou mít školy možnost vyšších trestů za tzv. kyberšikanu. Tento pojem se nově zavádí do předpisů a zahrnuje útoky pomocí e-mailů, či urážlivých textů na internetových stránkách. Ředitelé škol tak budou moct důtkou, snížením známky schování, převedením žáka do jiné třídy trestat žáky, kteří si tajně natáčejí učitele či spolužáky na mobilní telefony, či vystavují urážlivé texty na internet.

Neméně důležitým parametrem je také sociální klima pracovního kolektivu. Tam, kde se nedaří udržovat kvalitní interpersonální vztahy, je šikaně dán veliký prostor.

Ředitel školy nese odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance dle § 101 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Důvodem pro vypracování tohoto „Krizového plánu“ bylo zjištění, že v současné době registruje pedagogická veřejnost, ale i veřejnost obecná přetrvávající, ale také stupňující se fenomén – **„šikana učitelů“**.

Uvolnění morálky v porevolučním období se stále více projevuje v chování mladé generace. Respekt z autority učitele a školy jako vzdělávací instituce již dávno vymizel. Zastaralé pedagogické přístupy jsou také stále diskutovaným tématem.

Hlavní důvody šikany učitele

- nefunkční systém českého práva a jeho vymahatelnost
- odchod odborníků ze školství za lepším platem
- pedagogové nemají oporu a ochranu své osobnosti v zákoně
- často bývá šikana opomíjena a proto se později více stupňuje
- nezájem dětí o výuku, nuda při hodině, obviňování z nespravedlivého hodnocení výsledků
-

- špatná výchova rodičů - rodiče často o učitelích nemluví doma v dobrém slovu

Formy šikany

Šikana učitelů se projevuje ve zjevných, ale i skrytých formách

- **Zjevná forma** je taková, jakou vidáme často na videích z mobilního telefonu nebo digitálních kamer. Pedagog, který si nevybudoval, nebo z nějakých důvodů ztratil autoritu, je zesměšňován před celou třídou.
- **Forma může být různá**, a to od posmívání, nerespektování jeho pokynů, používání vulgarismů, ničení věcí až po strkání, kopy a jiné údery. Je to však forma šikany, se kterou se dá pracovat, jelikož je prokazatelná. Vyskytují se také případy, kdy nový učitel je třídou seznámen s tím, že jej bude třída testovat a že se budou snažit o to, aby v případě, že kolektivu nebude vyhovovat, odešel. Za příklad mu dávají jeho předchůdce, kteří pro nezvládnutí situace opravdu odešli.
- **Skrytá šikana** je obvykle založena na kompromitujících materiálech. Dítě ví o nějakém chování či jednání pedagoga, které se neslučuje s morálkou, předpisy či zákony. Někdy také děti využívají toho, že pedagog v nějaké situaci postupoval nestandardně, a vyžadují stejnou úlevu pro svoji osobu. Dítě tedy na pedagoga vyvíjí nátlak, aby přehlížel jeho prohřešky, či vyžaduje zvýhodnění při klasifikaci. Těchto případů je velice mnoho a odhalují se obtížně. Důvodem je krytí samotným pedagogem. Nebývá také výjimkou, že dítě vyhrožuje vlivnými rodiči, kteří mohou mít nějaký vliv na zřizovatele.
-

Jak přecházet a řešit šikanu zaměřenou na učitele

Šikana zaměřená na učitele ze strany žáků musí být chápána jako celostní a multidimenzionální problém, který se týká všech členů školy. Není pouze výsledkem osobnostních charakteristik učitele nebo jeho sociálních či pedagogických kompetencí, jak bývá někdy interpretována. Neměla by být proto v žádném případě považována za individuální záležitost konkrétního pedagoga, kterou by si měl vyřešit sám. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy, potažmo také zřizovatel.

Šikana zaměřená na učitele je specifická tím, že dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák) se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc

a autoritu učitele. Tato forma šikany je tedy charakteristická tím, že strana s nižším statusem a nižší mírou formálně přidělené moci ubližuje straně s vyšším statusem a formální autoritou.

Šikana zaměřená na učitele se nejčastěji odehrává ve škole – ve třídách a na chodbách, nicméně může se odehrávat také mimo školu ve veřejných prostorech, v místě bydliště pedagoga nebo v kyberprostoru.

Je zapotřebí mít na paměti, že šikanou může trpět i vysoce zkušený a kompetentní pedagog, který dobře zná svůj předmět, ovládá třídní management a má dobré pedagogické schopnosti. Ani takový pedagog nemusí disponovat kapacitou zamezit některým šikanujícím projevům vůči sobě.

Pedagog může vnímat situaci, kdy je šikanován žáky, jako stigma a pocítuje stud a selhání, což mu zároveň často brání vyhledat pomoc u kolegů, vedení školy nebo ve svém okolí.

V řešení situace pak pedagoga také oslabuje obecně zažitý mylný názor, že kompetentní pedagogové problém s udržováním kontroly ve třídě nemají. Učitelé se tak mohou ocitnout v paradoxní situaci, ve které jsou činěni zodpovědnými za násilí, které je namířeno proti nim samotným.

Je zapotřebí, aby škola vytvořila bezpečné prostředí a atmosféru důvěry, ve kterém bude tento druh rizika – šikana učitele – uznán a budou nastaveny mechanismy a postupy (krizový plán) k ochraně pedagogů a k účinné prevenci a řešení takového chování, se kterými budou všichni žáci, pedagogové a zákonní zástupci seznámeni.

Specifika pro prevenci šikany zaměřené na učitele

Pravděpodobnost výskytu šikany zaměřené na učitele snižuje:

- Prevence stojí na celoškolském přístupu, který akcentuje dobré sociální klima, připouští riziko výskytu šikany učitele ve škole, otevřeně takové chování odmítá a realizuje

prevenci případně intervenci, pokud k výskytu dojde. Uvědomění si rizika a jeho deklarace může významně snížit rozvoj šikany.

- Vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonfliktní způsob řešení problémů.
- Škola má jasně stanovený způsob, jakým mají pedagogové podezření na šikanu své osoby nebo kolegy, nebo oznámení o šikaně podat, komu a jak s tím bude nakládáno.
- Pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě; na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly v chování a používá stanovené důsledky jejich nerespektování konzistentně; vyhýbá se řešení konfliktu a konfrontací ze strany žáka před celou třídou, usměrňuje řešení na individuální konzultaci; vyhýbá se konfrontačnímu tónu.
- Pedagog posiluje zapojení žáků do výuky, dává jim na výběr, činí úkoly a výuku pro žáky zajímavými, propojuje výuku s běžným životem a potřebami žáků; jeho výklad a očekávání jsou pro žáky srozumitelné, odpovídají obtížnosti, kterou mohou zvládnout apod.
- Očekává úspěch u všech žáků a podporuje je, dává žákům zpětnou vazbu k tomu, co udělali dobře, staví na silných stránkách žáků.
- Nezpůsobuje ponížení nebo zesměšnění žáka před třídou; při hodnocení žáka zachovává jeho důstojnost.
- Všímá si změn v náladě, emocích a v chování žáků a včas na ně reaguje.
- Problémy neřeší sám, ale ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm, případně s vedením školy.
- Všímá si prosociálního a kooperativního chování žáků a oceňuje je; podporuje kooperaci mezi žáky a prostředím, kde se každý žák/student cítí přijatý.
- Očekává úspěch u všech žáků a podporuje je, dává žákům zpětnou vazbu k tomu, co udělali dobře, staví na silných stránkách žáků.
- Nezpůsobuje ponížení nebo zesměšnění žáka před třídou; při hodnocení žáka zachovává jeho důstojnost.
- Všímá si změn v náladě, emocích a v chování žáků a včas na ně reaguje.
- Problémy neřeší sám, ale ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm, případně s vedením školy.

Postup při řešení šikany zaměřené na učitele

Je důležité respektovat tyto zásady:

- Pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, která by neměla zůstat v situaci sama, ale měla by vyhledat pomoc ostatních. Nelze očekávat, že situaci, kterou lze klasifikovat jako šikanu, vyřeší pedagog v pozici oběti sám. Proto je zapotřebí, aby tuto skutečnost škola neočekávala a nevyžadovala. Naopak je zapotřebí, aby podporovala své pedagogy k vyhledání pomoci, zajistila bezpečí pro pedagoga a řešila vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy.
- V případě bezprostředního ohrožení pedagoga žákem/žáky se pedagog řídí krizovým plánem školy. Pokud je tento plán nedostatečný, zajistí si pedagog pro sebe bezpečí (odejde ze třídy, přivolá si pomoc apod.) a požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě, případně izolaci agresora a zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě vyžaduje-li to situace.
- Je zapotřebí, aby pedagog sám, jeho kolegové i vedení školy porozuměli tomu, že pedagog byl vystaven traumatickému zážitku. Tento zážitek může být bolestným i pro svědky (kolegy nebo žáky ve třídě). Je proto zapotřebí dovolit si čas na zpracování šoku, neobviňovat se, vyhledat si pro sebe sociální podporu od kolegů, přátel, rodiny, monitorovat u sebe znaky stresu, které se mohou objevit i později (např. problémy se spánkem, pozorností, úzkostí, zvýšená citlivost, nechut' k jídlu nebo naopak) a případně vyhledat pro sebe odbornou pomoc.
- Šikana pedagoga bývá často spojena s šikanou mezi žáky. Škola zajistí posouzení sociálních vztahů ve třídě a na základě výsledků nastaví odpovídající řešení.
- Pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě (jedná se o program selektivní nebo indikované primární prevence, nikoli všeobecné prevence).

Základní postup v řešení šikany

Preventivní opatření školy směřují k minimalizaci rizika výskytu šikany. Škola ale musí být připravena i na situaci, kdy se přes všechna opatření šikana objeví. Metodický pokyn uvádí základní pravidla v šetření a řešení šikany.

- Účinná intervence vyžaduje od toho, kdo ji poskytuje, zkušenosti s fungováním skupinové dynamiky a vedením rozhovoru. Je důležité, aby škola disponovala pracovníky, kteří si tyto kompetence rozšířili dalším vzděláním – metodik prevence
- Školní šikanování má svůj zákonitý vnitřní vývoj. **První stadium** se v podstatě odehrává v jakékoli skupině. Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy jde o odmítání, nekomunikaci, pomlavy, intriky vůči pedagogovi. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.
- **V dalším stadiu** dochází ke stupňování manipulací, objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese a ostrakizovaný pedagog pro odreagování napětí skupiny.
- **Následně ale dojde k bodu zlomu**, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem a celá skupina se stává krutou. **Posléze se šikanování stane skupinovým programem.**
- Pro volbu způsobu šetření a řešení šikany je zásadní vyhodnocení závažnosti situace. Škola musí nejprve posoudit a odhadnout závažnost šikany. Existuje zásadní rozdíl ve vyšetřování a řešení počátečních a pokročilých stadií šikany.
- Po vyhodnocení závažnosti situace a dále v průběhu celého šetření škola musí zvažovat, zda je sama kompetentní šikanu šetřit a řešit nebo zdali požádá o pomoc zvenčí (např. pedagogicko-psychologickou poradnu, středisko výchovné péče, neziskovou organizaci).
- Pedagogové, především školou pověřený a vyškolený pedagog pro prevenci a řešení šikany (např. školní metodik prevence), by měli zvládnout počáteční šikanu, tj. první, druhé a někdy i třetí stadium, kdy ještě nalezneme vhodné svědky a žáky ochotné spolupracovat na změně, a kdy ještě ubližování danému pedagogovi není řízeno jádrem agresorů.
- V případě potřeby se škola obrací na externí odborníky.
- Při vyšetřování a řešení pokročilé šikany se škola obrátí na externí odborníky na šikanu, kteří jsou vybaveni pro řešení třetího, ale i čtvrtého a pátého stadia.
- Jeden typ pokročilé šikany – výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynč, je výjimkou. Zde nelze čekat na odborníka, oběti hrozí těžké poškození zdraví, kromě toho později to již nelze vyšetřit. Z tohoto hlediska musí mít každá škola krizový plán obsahující předem promyšlené kroky, role a úkoly členů týmu.
- Po celou dobu řešení škola zajišťuje ochranu informací a informátorů, jasně vyjadřuje negativní postoj k násilí a ukazuje, že je toto téma považováno za vážné.

- Součástí řešení pak musí být vždy nastavení ozdravných mechanismů pro všechny, kteří se šikany účastnili
- Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany - pedagogem. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v pedagogicko-psychologické poradně, středisku výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.
- Škola eviduje projevy šikany a dále reviduje preventivní postupy, bezpečnostní a krizové plány a nastaví taková opatření, aby bránila návratu rizikového chování.

Při řešení by se škola měla vyvarovat těchto nevhodných postupů:

- přehlížení, bagatelizací agresivního nebo násilného chování
- odkazování na to, aby si oběť (pedagog) svoji situaci řešila sama, „postavila se jí“
- nucení žáků, aby veřejně řekli, co viděli nebo se veřejně ihned na místě omlouvali
- vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky, vedení rozhovorů žáků zapojených do šikany společně
- nedostatečného vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trest
- emotivního řešení problému (k řešení problému je třeba přistupovat věcně)
- agresivního řešení problému (např. násilím)
- příliš autoritativního řešení (např. zastrašováním nebo vyhrožováním), což může vést spíše ke zhoršení situace, případně ke skrytějším formám šikany, nebo i k jinému rizikovému jednání
- předjímání recidivy útočnicka
- řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočnicka)
- automatického obviňování oběti (sekundární viktimizace)
- vyhýbání se problematickým aktivitám jako zdrojům budoucí šikany

Řešením situací komplikovaného chování žáků se zabývá materiál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“) s názvem „Využití právních opatření při řešení problémového chování žáků na školách“,

Krizový plán postup při zjištění šikany

1. Nic nepřehlížet, nečekat, že se to samo vyřeší.
2. Upozornit na šikanu agresora, např. slovy DOTKLO SE MNĚ TO.
3. Obrátit se na školního metodika prevence a na výchovného poradce
4. Obrátit se na nadřízeného – ŘŠ, ZŘŠ
5. Spojit se se všemi kolegy.
6. Stanovit si cíle a na základě nich zvážit strategie.

Pokud nepomůže slovní domluva, má škola k dispozici několik nápravných opatření.

Nápravná opatření

Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů nápravná opatření, z nichž některá přicházejí při šikanování v úvahu:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy)
- realizace individuálního výchovného plánu agresora
- snížení známky z chování
- převedení do jiné třídy
- doporučením rodičů, aby dobrovolně umístili žáka do pobytového oddělení střediska výchovné péče

- podání návrhu orgánu sociálně-správní ochrany dětí k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu .

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem
- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství. Tuto skutečnost oznámí ředitel školy nebo jiná pověřená osoba (školní metodik prevence) jakoukoliv formou (písemně, telefonicky, osobně) na Policii ČR, v ideálním případě přímo specialistovi na problematiku mládeže Služby kriminální policie a vyšetřování, jinak na nejbližší obvodní oddělení Policie ČR. V takovém případě vystupuje tato osoba jako oznamovatel a má právo na vyrozumění do jednoho měsíce od podání oznámení.

Vypracovali:

Ing. Jiří Juránek - ředitel školy

Mgr. Martin Volný – výchovný poradce, školní metodik prevence

